

אשכולות

הסלון השבועי של תלמידי ישיבת "כנס ביבנה"

שכר ועונש – ברכות וקללות

מוטי פרטר (ג')

פרשת "כי תבוא"
"וז באלול ה'תשס"ז
ג'ליון מס' 32

כ אשר קוראים אנו את פרשת הברכות והקללות צפה ועולה תמיהה מרובה. האם אכן מי ששומע בקול ה' זוכה בכל הברכות המנויות בפרשה? האם כל מי שחלילה מפר את מצוותיו נענש בכל הקללות הכתובות? האם אין צדיק רוע לו רשע וטוב לו?

עניין זה אינו יחידאי בתורה, בכל יום אנו אומרים פעמיים – "והיה אם שמוע תשמעו...ונתתי מטר ארצכם בעיתו...השמרו לכם פן יפתה לבבכם...וחרה אף ה' בכם...". משמע שזהו עניין מהותי ביהדות, ויש להבין. תמיהה זו מקבלת חיזוק כאשר קוראים את הגמרא בקידושין שאומרת: "שכר מצווה בהאי עלמא ליכא", ואיך ניתן לומר זאת כאשר כתוב במפורש בתורה שיש שכר ועונש בעולם הזה?

כדי ליישב עניין זה יש להבין יסוד חשוב העובר כחוט השני בכל עבודת ה' שלנו, ונבאר: כידוע, אף אדם אינו מקבל ניסיון שהוא אינו יכול לעמוד בו. כל ניסיון ניתן בהתאם לדרגה המדויקת בה נמצא האדם באותה שעה. ובשעה שהקב"ה מטיל ניסיון על האדם הוא נותן לו את כל הכוחות לעמוד בו בצורה הטובה ביותר. "נותן שלג כצמר" – הקב"ה מוריד שלג לעולם בדיוק לפי הכמות של הצמר לחימום שיש.

כל ניסיון שהאדם עומד בו מעלה אותו בדרגה, מוסיף לו כוחות ויכולות ומחשל את כח העמידה שלו. לכן, הניסיון הבא יהיה קשה יותר מהקודם וידרשו יותר כוחות כדי לעמוד בו. על כן, הקב"ה נותן לו יותר כלים ויותר כוחות שיעזרו לו לעמוד בניסיון הבא. לעומת זאת, כאשר אדם נכשל ל"ע בניסיון שהוצב לו הוא יורד בדרגה ומאבד כוחות ויכולות. לכן, הניסיון הבא יהיה קל יותר והוא דורש פחות כלים וכוחות כדי לעמוד בו, ולכן הקב"ה יפחית לו מהכוחות והכלים שכבר לא נצרכים לו.

למסתכל מן הצד ייראה העניין כאילו זה שעמד בניסיון נהיה לו קל יותר (כי נוספו לו כעת כלים), וזה שנכשל יהיה לו קשה יותר (כי הוא איבד כלים וכוחות). אולם לפי האמת אין זה כך, לכל אחד קשה בדיוק באותה מידה. כי לאחד יש ניסיון קשה עם הרבה כלים להתמודד, ולשני יש ניסיון קל עם מעט כלים להתמודד.

כעת מובן, שכר מצווה בהאי עלמא ליכא – זה לא שכר ולא עונש, זה רק התוצאה הנגררת של עבודתו או כישלונו של האדם. עניין זה ניתן לדייק מפסוקים בפרשה: "והיה אם שמוע תשמעו... ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", משה לא אמר "ויתן ה' לך את כל הברכות האלה" אלא כביכול הברכות מגיעות מעצמן, כי זה לא שכר אלא תוצאה אוטומטית. וכן בקללות: "ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך" על אותה הדרך.

רעיון זה מוביל אותנו להבנה מדהימה בהנהגת ה' בעולם: כל אחד ממיליארדי האנשים בעולם עובד באותה רמת קושי! אמנם אם נשים ניסיונות שונים אחד ליד השני הם לא יהיו באותה רמה, אך אם ניקח בחשבון את הכוחות והכלים שהיו לאותו אדם באותו רגע נבין שאין ניסיון קשה וניסיון קל – זוהי אשליה אופטית!...

כעת נותר להסביר מדוע במציאות לא תמיד אנו רואים שצדיקים מקבלים שכר גשמי ורשעים מקבלים עונש גשמי כמו שלכאורה מובטח בתורה. ההסבר הוא שהמציאות שהתורה מתארת היא רק אפשרות – אחת האפשרויות להתרבות או להתמעטות של כלים וכוחות. אולם, ישנן עוד דרכים רבות לקב"ה להרבות כלים ולהפחיתם. פעמים רבות הכלים שניתנים לצדיק הם כלים רוחניים, ואף שהמציאות הגשמית שלו נהיית קשה יותר – הכוח הנפשי שלו לעמוד בניסיון מתחזק, וכן אצל הרשע על דרך השלילה.

ואם תשאלו, הרי זה שמיים וארץ – איך יכול להיות שהתורה מבטיחה שיהיה טוב, ובפועל נהיה רע? התשובה היא שלמתבונן במבט אמיתי אין הבדל! הרמה של הניסיון היא תמיד אותה רמה והקושי לעמוד בו הוא אותו קושי. גם העשיר, גם העני, גם הבריא וגם החולה – לכל אחד יש בדיוק את הכלים שהוא זקוק כדי לעמוד בניסיון.

יהי רצון שנוכה לעמוד בכל הניסיונות שהקב"ה מציב בדרכנו, ונעלה מעלה במעלות התורה והיראה.

זמני השבת
 ער"ש: 18:45
 מוצ"ש: 19:43

זמני השבוע
 (משבת כי תבוא ← יום ו')
 (ע"פ אופק תל-אביב)

4.48-4.42	עלות השחר
5.28-5.24	זמן ציצית ותפילין
6.19-6.16	הנץ החמה(מישור)
8.43-8.41	סו"ז ק"ש מג"א
9.29-9.28	סו"ז ק"ש גר"א
10.32-10.32	סו"ז תפלה
12.38-12.40	חצות היום
13.10-13.12	מנחה גדולה
18.58-19.06	סקיעת החמה

הדף היומי: יבמות קכא-כתובות י'
דיני השבוע ומנהגיו
ההפטרה: "קומי אורי" (ישעיהו ס').
נוהגים לקרוא את התוכחה בקול נמוך, אך שישמע כל הקהל. נהגו שהקורא עצמו עולה בה, מפני הקפדנים.
 פרקי אבות – פרקים ג-ד'

זעילוי נשמת
לזכרון עולם
 אבי ר' יום טוב לוי ז"ל
 בן ר' יצחק וסולטנה ז"ל
 נלב"ע ב' במרחשון ה'תשס"ז
 ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י ר' אבי לוי יבלח"א
 ומשפחתו שיחי

שאלה: קראתי בענין רב את המדור בשבוע שעבר ורציתי לשאול: מי שמלווה לחבירו בשטר (כגון בסכום גדול או באינו בן תורה, או במחמיר על עצמו) האם יש צורך בחתימת עדים כשרים על השטר, או שמא מספיק שטר בחתימת ידי הלווה בנוסח: אני יששכר החתום מטה לויתני \$1000 – זבולון בזמן פלוני.

תשובה: לדעת הלחם משנה והתומים שהחשש בהלוואה ללא עדים הוא רק שמא ישכח שלוח ודאי שמספיקה חתימת ידו של הלווה ועל כן מי שרוצה להחמיר כדעתם שגם בבני תורה שייך האי דינא יכול להסתפק בכתב ידו, אולם כפי שהעלינו בשבוע שעבר כשיטת רש"י ועוד ראשונים שהחשש הוא מפני כפירה במזיד שוב צריכים אנו לדון מה הדין ב'כתב ידו' אם נאמן לטעון פרעתי ואסור להלוות כך או שמא אינו נאמן ואפשר להלוות לו. נקדים ונאמר שכל דיונונו הוא באינו ת"ח שיש חשש שיכפור, אולם בת"ח שהחשש הוא שכחה בלבד ודאי שמספיק כתב ידו שעל ידו יזכר.

והרינו שונים פרק זה בעזרת הצור וישעתי:
שנינו בסוף פרק עשירי של בבא בתרא (1):
'הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין'.

ונחלקו רבותינו הראשונים האם נאמן אדם לומר פרעתי כנגד כתב ידו: הרי"ף בהלכותיו לסוגיין כתב שאם טען פרעתי הוא פטור מלשלם והקשה עליו הר"ה וזו לשונו:
'ולא נתברר לי זה הדבר כי נראה לי דלעולם יכול למימר ליה 'שטרא בידי מאי בעי'.. וכן נראה מלשון משנתנו ששנינו סתם 'גובה מנכסים בני חורין', ואילו היה כדברי הרב ז"ל היה לו לתנא לפרש ולומר 'אם אמר פרעתי נאמן'!

הרמב"ן במלחמותיו השיב כי צדק הרי"ף בפסקו וסברתו שאין אדם חושש להשאיר כתב ידו בידי המלווה כי אינו גובה ממשועבדים. על הראיה מלשון המשנה השיב הרמב"ן כי דין נוסף שנינו שם 'המלווה ע"י עדים גובה מנכסים בני חורין' ושם קיימא לן דאינו צריך לפורעו בעדים ונאמן לומר פרעתי.

ולכאורה יש להעיר בסברת הרמב"ן מהו ההבדל בין גבייה ממשועבדים לגבייה מבני חורין וכי אדם רוצה שייגבו מנכסיו בני חורין. ולכאורה הבעיה האם להשאיר את 'כתב ידו' בידי המלווה תלויה בהלכה האם נאמן לומר פרעתי. וכמה יישובים נאמרו בפוסקים בזה (2). סברות נוספות נאמרו בראשונים מדוע נאמן לומר פרעתי בכתב ידו: א' מפני שאין לכת"י קול שכחו להשטר בשעת הפירעון. ב' לא חשש שמא יוציאנו המלווה כיון שלא יוכל לקיימו. ונפק"מ בין הטעמים בשאפשר לקיים כתב ידו בקל או שכבר נתקיים.

ולענין מעשה בשו"ע פסק כהרי"ף והרמב"ם וסיעתם הלא המה רב שרירא ורב האי והרא"ש והרמב"ן, שנאמן לטעון פרעתי בכתב ידו וברמ"א הביא דעת החולקים הלא המה בעל המאור והראב"ד והרשב"א בכמה תשובות עיין ח"ב סג' וקלא'. ובש"ך שם מכריע כהשו"ע שהוא נאמן (3).

על כן נראה שהרוצה לעשות כדן אינו יכול להסתפק בכתב ידו הלווה או בחתימתו. אמנם אין צורך לטרוח אחר עדים וניתן לנסח את השטר – כתב ידו עם נאמנות דהיינו שיכתוב אני יששכר לויתני \$1000 – זבולון ואני מקבל על עצמי שבכל זמן שיטען זבולון שלא פרעתי יהא נאמן (4).

ולכאורה יש להעיר מן הסוגיה ב"מ עה: שהבאנו בשבוע שעבר שם כשביקש רב אשי ללוות מרבינא אמר לו רבינא:
'ניתי מר סהדי ונכתב כתבא'.

ולכאורה יכול היה להסתפק בכתב ידו ביחוד כשהחשש הוא לשכחה בלבד ואין צורך בנאמנות כלל. ולכאורה ניתן היה לתרץ שרבינא רצה עדים כדי שלא יבואו ללמוד שמוותר להלוות בכתב ידו אף למי שאינו ת"ח. אלא שעדיין לא נתיישבה הקושיה לשיטת הלח"מ שגם בשאר בני אדם החשש הוא רק מפני שכחה, ולהלח"מ הא גם באינו ת"ח אין חשש למזיד אלא רק לשגגה ויועיל בזה כתב ידו.

וכבר עמד בשאלה זו הריטב"א על אתר וכתב:
'וא"ת ולמה לי סהדי ושטרא יכתוב לו בכתב ידו? יש למדין מכאן שאם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו נאמן לומר פרעתי, כדברי הגאונים

והרמב"ם וא"כ אף זה אסור דלמא משתלי ואמר פרעתי. ואין זו ראייה דדילמא לא היה לו פנאי לכתוב עכשיו אלא דסהדי חזו השתא וכתבו שטרא במוצאי שבת וליומא אחרי'.

ומדברי הריטב"א ניתן ללמוד שני דברים:

א' גם בתלמיד חכם ישנו חשש שיטעון פרעתי אע"פ שלא פרע ולכאורה פירוש הדברים הוא ש'משתלי' הוא לא רק חשש שכחה, אלא הוא חשש בלבול ויסבור החכם שפרע ועל כן צריך בדוקא שטר ועדים כשאינו רוצה לגרום קללה לעצמו.

ב' למסקנת הריטב"א (ודלא כהלכה) שאינו נאמן לומר פרעתי מספיק כתב ידו ואין אפילו חשש של גורם קללה לעצמו ומכאן שלא שייך גורם קללה אלא כשאינו יכול להוציא בדין, ואין לחוש כלל ללשונות רעים בעקבות הכחשת דברים בינו לבין הנתבע (5).

ולכאורה יש להקשות הרי לשיטת הרי"ף והשו"ע שנאמן לומר פרעתי בכתב ידו עדיין מפני מה הוצרך רבינא לעדים, הרי יכול היה להסתפק בכתב ידו עם נאמנות.

ויש לתרץ בג' דרכים:

א' רבינא לא רצה לבקש שיכתוב נאמנות כי מראה בזה שחושש לכפירה ויש בזה חוסר כבוד לרב אשי (6).

ב' גם הם יזדקקו לתירוץ הריטב"א שקושי טכני מנע את עשיית הכת"י ודלא כה'יש למדין' שבריתב"א.

ג' יתכן שהרי"ף יסבור ש'גורם קללה לעצמו' שייך גם במקום שזוכה בדין עפ"י כתב ידו ורק שני עדים ברורים מסירים חשש זה ודלא כהריטב"א ואפשרות זו היא דלא כהשו"ע שפסק דנאמנות בכת"י סגי.

המסקנה העולה מדברינו: ניתן להסתפק בכתב ידו שיש בו נאמנות ובלבד שהוא באופן שאפשר לקיים את כתב ידו כיון שהלכה היא שאינו נאמן לטעון פרעתי כנגד כתב ידו עם נאמנות משא"כ כשאינו נאמנות שהלכה היא שיכול לטעון פרעתי לא תועיל חתימת ידו.

(1) שם קעה: .
(2) עיין ש"ך סי' סט' סק"ד. וקצוה"ח שם סק"ג.
(3) ואף אם תפס בעדים אינו יכול לומר קים לי.
(4) ואע"פ שלטעם שלא חשש שיוציאו מפני שלא יוכל לקיימו לא תועיל גם הנאמנות, מדובר כשיכול לקיימו שהרי כך כתב בשו"ע דאם לא נתקיימה החתימה נאמן לטעון פרעתי בהיסת. במידה והנאמנות ניתנה בשעת ההלוואה לכו"ע אין צורך בקנין עליה.
(5) מן הגמרא אי אפשר להוכיח כן שהרי אינו יכול לעשות יותר מאשר שני עדים ושני עדים מהני אף נגד ת"ח גם בדעת בני אדם, ואולי בכתב ידו אף שאין הלווה נאמן עדיין גורם קללה לעצמו ומהריטב"א למדנו שאין בזה חשש.
(6) יותר מאשר בעדים ושטר כי זהו דרך עשיית שטר הרגילה.

נטיעת צמחים

- א. עצי פרי: שתילים חשופי שורש יש לנטוע עד ט"ו באב לפני השקיעה, כדי שיהיו שבועיים לקליטה ואחריהם חודש קיום, שיאפשר למנות ולחשב שנת ערלה שלמה עד ראש השנה. עצי פרי המושרשים בתוך גוש הנמצא בעציץ נקוב (קוטר הנקב בתחתית יותר משתי ס"מ) קודם ט"ו באב ועמדו על הקרקע לפני כ"ט באב (כך שנחשבים כמחוברים לקרקע) אפשר לנטוע עד ערב ר"ה בתנאי שגוש השורשים לא יתפורר בעת השתילה. שתיל של עץ פרי הגדל בעציץ שאינו נקוב מותר לנטוע עד כ"ט באב.
- ב. עצי סרק וצמחי נוי: אם הם נתונים בגוש בתוך מיכל כנ"ל ואין חשש להתפוררות הגוש אפשר לשתול אותם עד ראש השנה.
- ג. שתילי עצי סרק וצמחי נוי רב שנתיים שאין בהם דין ערלה שהם גלויי שורש או שיש חשש להתפוררות גוש השורשים בשעת השתילה מותר לשתול עד ט"ו באלול. (אסור להשקות צמחים אחר ראש השנה כדי שישתורו אם לא השתורו עד אז). צמחי נוי חד שנתיים יש לשתול או לזרוע עד כ"ו באלול ולהשקות מיד.
- ד. צמחים הראויים למאכל אדם או בהמה ונקלטו בשביעית אסורים כספחים.
- ה. רצוי להקדים שתילת מדשאות לאביב של ערב השמיטה ע"מ שהדשא יספיק לכסות את השטח לפני ר"ה. הדבר חיוני כדי שכיסוחי הדשא בשנת השמיטה (הגורמים לצימוח אופקי מוגבר בדשאים) לא יגרמו להתפשטותו לשם כיסוי הקרחות.
- ו. גם צמחים אחרים כגון: עצים, שיחים, ורדים, פרחים רב שנתיים וכיו"ב כדאי להקדים את שתילתם כדי שיצמחו ויתבגרו ככל האפשר בשנה השישית ככל שהצמח מבוגר יותר הוא זקוק לפחות טיפולי עיצוב, גיזום, דישון ועישוב.
- ז. במקום פרחי עונה שנהוג לשתול בכמות גדולה כדי לקבל אפקטים של צבע אפשר לשתול לפני

- השמיטה פרחים רב שנתיים אשר יצמחו ויפרחו במשך שנת השמיטה. לדוגמא: מיני פלרגוניום, לוע הארי, גזניה, ורבה, וינקה, אסתר רב שנתי, חרצית ועוד רבים אחרים. כמו"כ אפשר לשתול בצלים ופקעות לפני ר"ה כדי שיפרחו בשנת השמיטה. כאמור אפשר לשתול ולהשריש אותם לפני ראש השנה. אלה שישתלו לפני ר"ה יושקו בשמיטה רק לאחר שהבצלים והפקעות ישרישו מגשם. אפשר לווסת פריחה לאורך עונה ארוכה ע"י הקדמת הפריחה בחלק מהבצלים באמצעות קירור. אפשר לזרז השרשה באחסון מוקדם בקירור בתוך מצע לך. בין המינים המתאימים לשתילה לפני השמיטה: כלנית, סיפן, אירוס, נרקיס, שושן, היפואסטרום, נורית ועוד.
 - ז. מדשאות זמניות: יש אפשרות לזרוע מיני זון המיועדים לדשא (רייגראס) כשלושה שבועות לפני ר"ה להשקות ולהנביט את הדשא ולקבל אפקט של דשא במשך שנת השמיטה. אפשרות זו יכולה לפתור בעיה במקומות שלא הספיקו לשתול מדשאות קבע בשנה השישית, או שהיו צריכים לפי סדר העבודות לשתול דשא כזה בשנה הבאה. במקרה זה זריעת הדשא הזה תהיה תחליף זמני לדשא הקבוע. בזנים של זון, הכיסוח אינו גורם לצימוח אופקי של הדשא. זריעה כזאת מוצעת גם כפיתרון ל"מילוי קרחות" לקראת ר"ה.
- גיזום לפני השמיטה**
- יש להימנע מגיזום עצים בוגרים ושיחים בשביעית. לכן מומלץ לגזום בשנה השישית באופן מלא את כל הצמחים הזקוקים לגיזום. גיזום העצים יתבצע באופן מקצועי כמפורט להלן:
 - ח. עצים הנשירים אמיתיים (שמוצאם מהאזור הממוזג או הם תיכוני) המשירים את עליהם בתחילת החורף כגון: מילה, אלון התבור, שקד, עצי פרי וורדניים אחרים וכדו' ושגזמו במועדם בתחילת השלכת בחורף תיקון הגיזומים וגיזומים משלימים יתבצעו בהם
 - ט. גיזום עצים צעירים: יש להקפיד במיוחד על עיצוב העצים הצעירים לפני השמיטה ע"מ להקטין את החורף בגיזום בשביעית. ככל שהעץ יהיה בוגר יותר ומעוצב באופן מקצועי הטיפול בו בשביעית יהיה פשוט יותר מבחינה הלכתית.
 - יב. גיזום שיחים: מבחינה מקצועית, לא יגרס נזק לצמח או למראהו אם לא ייגזם במשך שנה אחת. לפיכך, אין היתר לגזום שיחים בשביעית. לכן יש להקפיד גם במקרה זה על גיזום מקצועי לפני השמיטה. גיזום שאינו מקצועי עלול לגרום נזק רב לשיחים ולעצים.
 - יג. גיזום ורדים: במידה ויבוצע גיזום מדויק לפני השמיטה ניתן יהיה לוותר על הגיזום בשמיטה ללא כל נזק לורד. לאלה הקוטפים "קטיף יורד" בקיץ של השנה השישית לא יהיה בכל גיזום בשמיטה. "קטיף יורד" הוא קטיף נמוך יותר מהרגיל בכל פעם, וכך הצמח מתמנך והולך עד סוף הקיץ והוא נמוך יותר לקראת השמיטה.
 - יד. תמיכה וקשירה של עצים וזרועות תעשה אף היא לפני השמיטה.
 - טו. דילול חורשות יעשה בסתיו לפני השמיטה.
 - טז. סידור והלבנת עצים לקראת החורף ופעולות להגנה (כטיפה וכו') ייעשו לפני השמיטה ככל האפשר.

השאלה השבועית

עניני תקיעת שופר

הרב בן ציון אלגזי שליט"א

המ"ב (ס' תקפה, ס"ק ד') כתב בשם "בנין עולם", כי אם נטלו את השופר מן התוקע בין ברכת השופר לתקיעות והביאו לו שופר אחר, צריך לחזור ולברך את ברכת השופר לפני התקיעות בשופר השני. וא"כ קשה, במ"ב (ס' קמו ס"ק ג') נפסק, כי אם נמצא פסול בספר תורה בין הברכה לקריאה, יש לגלול את ספר התורה הפסול ולהוציא ספר תורה אחר, והעולה שכבר ברך - אין צריך לברך שנית. מדוע על השופר השני מברכים שוב את ברכת השופר, ואילו על ספר התורה השני אין מברכים שוב את ברכת התורה? **התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא**

התשובה לשבוע שעבר: שאלנו, שאם כל המבטל עשה עובר על "בל תגרע", מדוע המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, הרי בעצם עובר על איסור לאו ועל לאו יש חובה לשפוך את כל ממונו. ונראה לתרץ, שמכיוון שתקנו חכמים שבמצות עשה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, לכן אם כדי לקיים את המצוה יצטרך לבזבז יותר, ממילא לא יעבור על "בל תגרע", כי לאדם זה אין אפשרות לקיים את המצוה ולכן הוא כאילו לא חייב בה כרגע, ולא עובר על "בל תגרע".

טעמי המנהגים

ר' שמואל פינחס גלברד

יש נוהגים לתת צדקה באמרו: "והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל". (מ"ב ס' צב ס"ק לו) העשיר בנותנו צדקה ביד רחבה יוכיח בכך שאכן מאמין הוא שלא כוחו ועוצם יזו עשה לו את החיל, אלא שעושרו מהקב"ה, והעני בנתיתנו יביע בכך את אמונתו ובטחונו במי שהעושר והכבוד בידו. (פר"ח מ"ז סוף ס' צב)

בשחרית יש נוהגים לעמוד לתפילת שמונה עשרה כששליח הצבור מתחיל לומר "תהלות לא-ל עליון" גואלם. (וכלבו ס' ח', ערוה"ש ס' ז ס"א)

ע"ש שאמרו (ברכות לא.): "אין עומדים להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה", לפיכך עומדים להתפלל כשאומרים "משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה".

ש מחלוקת מצא אבידה ושמרה בביתו, עד שימצא את בעליה. לאחר שבה אל מחלוקת זלמן והוכיח לו שהוא בעל האבידה, לקחו מחלוקת לביתו בכדי להחזיר לו את האבידה, ובהגיעם לשם מצא שביטו נפרץ, והאבידה נגנבה. כעת תובעו זלמן בבי"ד. מה הדין?

ת שובה: הגמרא בב"ק נ"ו ע"ב מביאה מח' רבה ורב יוסף: "איתמר: שומר אבידה – רבה אמר: כשומר חנם דמי, רב יוסף אמר: כש"ש דמי". הרמב"ם (1), הר"ה (2), ר"ח וה"ג (3) פסקו כרב יוסף, ששומר אבדה נחשב שומר שכר ולכן הוא חייב על גזילה ואבידה. ר"י (4), וכן הטור בשם אביו הרא"ש (5), פסקו כרבה, ששומר אבדה נחשב כשומר חנם ואינו חייב על גזילה ואבידה.

בשורש המחלוקת הזו נראה שדעת הפוסקים כרב יוסף סוברים כך ע"פ הגמ' בנדרים (6) האומרת: "דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף", וממילא משמע שהלכה כרב יוסף בדין זה, ואילו הסוברים כרבה מסתמכים על הגמרא בב"ב (7), האומרת שהלכה כרב יוסף רק בשלושה מקרים, וממילא משמע שאין הלכה כמותו כאן.

בשו"ע נפסק להלכה: "כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה כדין שומר שכר. הגה: וי"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם (טור בשם ר"י והרא"ש). ועיין לעיל סימן ע"ב

סעיף ב' כיצד נקטינו לענין משכון, והוא הדין כאן". המחבר והרמ"א חולקים בדבר זה, כאשר הנ"מ היא לגבי שומר אבידה שנגנבה ממנו האבידה. לענין סוף דברי הרמ"א, מבארים הסמ"ע והש"ד שדבריו מתייחסים לפסיקה במשכון, ששם נשאר הדין בספיקא דדינא, וממילא אף אצלנו שומר האבידה פטור מלשלם מספק, ואם תפס בעל האבידה אין מוציאין מידו.

שו"ת גינת ורדים (8) כותב שאדם אינו יכול לטעון קים לי ולדרוש שיפסקו לו לפי דעה מסוימת במקרה של ספק דיני אם המרא דאתרא במקומו סובר כדעה ההפוכה. הדבר נכון גם בכל מקרה שבו אדם קיבל על עצמו רב מסוים, שאינו יכול לטעון קים לי נגד דעתו. ידוע הדבר שבני עדות המזרח קיבלו עליהם לנהוג כמרו (9), ולכן ספרדי אינו יכול לטעון קים לי נגד המחבר. בני אשכנז קיבלו עליהם את דברי הרמ"א, אך לא בצורה מוחלטת, ולכן אשכנזי יכול לטעון קים לי כמחבר נגד הרמ"א, אך לא כפוסקים אחרים נגד המחבר או רמ"א. ובאו"ת (10) כתב שאין לומר קים לי אף נגד הסמ"ע והש"ד.

במקרה שלנו, המחבר מכריע בדין (וכך גם הרמ"א, לא בצורה מוחלטת, אך הוא קובע בצורה ברורה אין יש לפסוק) וא"כ לכאורה הדין במקרה זה ברור, וכל אחד ינהג במנהגו. אם נפסוק כך, יצא שמחלוקת יהיה חייב לשלם כיוון שהוא פוסק כמחבר שהוא נחשב שומר שכר וחייב בגניבה

ואבידה, אך זלמן, אשר פוסק כרמ"א, לא יכול לתבוע זאת ממנו, מכיוון שלדעתו הוא אינו חייב לו ולקחת הממון מצידו תהיה גזל, וא"כ לא ברור איך יש לנהוג. אם היה מחלוקת אשכנזי, היה באפשרותו לטעון קים לי כדעת הרמ"א, ויוצא לפי זה שהוא הפסיד עקב היותו ספרדי. בעל ארח משפט פוסק שספרדי יכול לטעון קים לי כרמ"א כשהוא נתבע ע"י אשכנזי, ומסביר: "שאיין סברא לומר שבני א"י קבלו עליהם סברת מרו לחייב את עצמם בכל צד, שאם יהיה בן ח"ל מוחזק, זוכה בטענת קי"ל אפ"ל נגד מרו, ואם יהיה בן א"י מוחזק לא יוכל לזכות בטענת קי"ל נגד מרו, שבאמת כל כיוצא בזה לקתה מדת הדין, וכך פוסק גם הגר"ע יוסף (11).

סיכום: היוצא מתוך הדברים הוא שלפי המחבר מחלוקת חייב לשלם על האבידה, ואילו לפי הרמ"א הוא פטור מכך. כיוון שמחלוקת הוא ספרדי (שם יותר ספרדי ממחלוקת קשה למצוא...) יוצא שהוא צריך לשלם, אך זלמן האשכנזי לא רשאי לדרוש ממנו את התשלום, כי זה נגד דעת הרמ"א שהוא פוסק כמותו.

מכיוון שהדין מוטל בספק, יכול מחלוקת לטעון קים לי כדעת הרמ"א, על אף שבד"כ אינו יכול לעשות זאת, כיוון שהסברה אומרת שלא ייתכן שבגלל קבלת מרו לעולם יפסיד הספרדי בכל דין, וממילא מחלוקת לא צריך לשלם על האבידה.

(10) אורים סי' כ"ה סעי' כ"ב.
(11) שו"ת יביע אומר חלק ז' חו"מ סי' ב' סעי' ד'.

(6) ל"ג ע"ב.
(7) קמ"ג ע"ב.
(8) חו"מ כלל ה' סי' י"ז.
(9) מעם נשאלתי מדוע מה שאבותינו קיבלו על עצמם מחייב גם אותנו, וראיתי, ואני לא זוכר היכן, שהחייב נובע מהפס' ששמע בני מוסר אביד'.

(1) הלכות גזלה ואבדה פרק י"ג הלכה י'.
(2) כ"ד ע"א בדפי הר"י.
(3) מובא בתוס' ב"ק נ"ו ע"ב ד"ה "בההיא הנאה".
(4) שם.
(5) טור חו"מ סי' רס"ז. אך הבי"ח חולק על פירושו, וסובר שהרא"ש פסק כרב יוסף.

צדיקים במיתתם קרויים זויים

הרב מאיר יהודה גין זצ"ל

רב הכותל המערבי נלב"ע בכ"ז באבול התשנ"ה

הרב קלמן בר שליט"א

ה הרב גין זצ"ל מוכתר בכתרים רבים: היה מנהל בית ספר, רב מושב "בן זמרה", ראש ישיבת "בית-אל", אף כתר "רב הכותל" עולה על כולם. שם באה לידי ביטוי אישיותו הרב-גונית, ת"ח אשר ידע להשיב לשאלות שנתעוררו על אתר. איש על העדה שידע לפשר בין קבוצות שונות ולהלך בין הטיפין. איש אשר ידע לייצג את עם ישראל בגאון בפני אורחים רמי מעלה מהארץ ומחוצה לה. ויחד עם זאת אוזניו וליבו היו כרויות לכל פרט ומחסורו.

הרב גין נולד בט"ו באב תרפ"ד כנצר למשפחת ה"אור החיים". בגיל צעיר מונה הרב גין לרבה של "סיק אל-ארבעי" עיירה בתוניס. שם דאג ותמד לבני קהילתו והיה מוסר מידי שבוע לבעל המכולת סכום כסף במטרה לחלק למשפחות נזקקות.

אולם, אף שהיה בסוף מערב ליבו היה במזרח-בארץ ישראל. הוא עלה בשנת תש"ט ארצה, התיישב במושב "בן זמרה" שם שימש כרב, מנהיג, מנהל, מחנך, שוחט ומוהל. חלמו היה תמיד לעבור לירושלים להיות בקרבת המקדש ולהתמסר ללימודי הקבלה.

נפילת בנו "אבנר" במלחמת ששת הימים השפיעה על הרב עלולת לירושלים וללמוד קבלה מפי הרב מרדכי שרעבי מגדולי המקובלים. למד חברות עם המקובל הרב מרדכי עטיה, עם הרב עובדיה הדאיה, הרב יצחק כדורי והרב דרזי. הוא התייחד עם בוראו מידי לילה אחר שטבל במקווה בחדרון קטנטן מול הכותל וערך "תיקון חצות".

באי הכותל החלו להכירו וראו בו סמכות רוחנית, ובקשות שונות החלו מפנים אליו. יום אחד בהגיעו לכותל הופיע מולו יהודי קשיש. הלה ניגש, הושיט לרב את ידו ושח לו בביטחון מוחלט: "אתה תהיה רב הכותל". אותו צדיק היה רבי אריה לוי זצ"ל...

בשנת תשכ"ח מונה הרב לשמש כרב הכותל. אהבתו לכותל לא ידעה גבולות. סיפר תלמידו ישועה בן שושן שהיה נוהג ללמוד עם הרב לאחר

תיקון חצות, תמיד היו אנשים שהגיעו לרב ופנו אליו אף בשעה מאוחרת זו. תלמידו הציע לו ללמוד במקום שקט אך הרב ענה לו: "אני איני שייך לעצמי, אני של הכותל ושל הציבור ומה יהיה אם משהו יזדקק לי?"

לא קל היה להלך בין הטיפות, היו אנשי שמואל שהטיחו בו על שאינו מאפשר תפילה מעורבת וטקסים שונים. והיו שהתרעמו שהוא מאפשר טקסים שאינם לרוח הכותל. הרב גין הקפיד שהכותל לא ישא גוון פוליטי ויישב את ההדורים בין אנשים ודעות שונות.

סיפר הרב גין כי באחד הימים שמע אנחות מכיוון הכותל שהלכו וגברו. הרב ראה אדם שאחז בידו מעטפה של מכתב שהיה כתוב עליה באנגלית "אני רוצה לראות את הוריי". לאחר שהלה התאושש החל לספר שהוא גר באמריקה ובנו הצטרף לכת הודית, הבן מסתובב בעולם ואינו שולח אות חיים להוריו. ההורים החלו לחפשו אך ללא הצלחה. לבסוף נאמר לו כי בנו נראה בישראל. מיד טס לארץ והיישר הגיע אל הכותל ע"מ להתפלל למציאת בנו. תוף כדי תפילה הוא נתקל במעטפה הטמונה באבני הכותל ושם בנו וכתובתו עליה. הוא שלף את המעטפה והתברר כי בנו קיבל מכתב מחבר וכאשר הגיע אל הכותל השתמש במעטפה זו כדי לכתוב על גבה את בקשתו. למחרת, למשיך הרב לספר, הגיעו האב ובנו לכותל להודות להשיל"ת על האיחוד המשפחתי.

הרב גין ראה בעבודות החשיפה של מחילות הכותל דרך להגיע להתרוממות הנפש. להשגת ממצאים המקרבים את האדם לקודש הקודשים. בעידודו של הרב הגיעו לחשיפת התעלה החשמלית ובכך להשלים את חשיפת הכותל לכל ארכו. עם ההתקדמות בחפירות הגיעו לחדר שע"פ כל החישובים שערך הינו אל מול קודש הקודשים, אך אז הציב שם הרב ארון קודש וסידר לו מקום תפילה ומידי לילה ולילה הגיע הרב לתפילה ולתיקון חצות במקום, לזעוק על גלות השכינה ולהעתיק תפילה על עם ישראל.